

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ
РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ
ДРУГИЙ СЕНАТ

**у справі за конституційною скаргою Гудиренка Сергія Володимировича
щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини третьої
статті 307, частин першої, другої статті 309 Кримінального процесуального
кодексу України
(щодо гарантій апеляційного оскарження для захисту майнових прав на
стадії досудового розслідування)**

К и ї в
21 липня 2026 року
№ 8-р(II)/2026

Справа № 3-221/2023(409/23)

Другий сенат Конституційного Суду України у такому складі:

Юровська Галина Валентинівна – головуєчий,
Водянніков Олександр Юрійович,
Городовенко Віктор Валентинович,
Лемак Василь Васильович,
Первомайський Олег Олексійович – доповідач,
Різник Сергій Васильович,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційною скаргою Гудиренка Сергія Володимировича щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини третьої статті 307, частин першої, другої статті 309 Кримінального процесуального кодексу України.

Заслухавши суддю-доповідача Первомайського О.О. та дослідивши матеріали справи, зокрема позиції, що їх висловили: Президент України Зеленський В.О., Голова Верховної Ради України Стефанчук Р.О.; науковці: Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого – доктор юридичних наук, професор Капліна О.В.; Національної академії внутрішніх

справ – кандидат юридичних наук, доцент Литвинчук О.І., доктор юридичних наук, професор Таран О.В.,

Конституційний Суд України

у с т а н о в и в:

1. Гудиренко С.В. звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням перевірити на відповідність Конституції України (конституційність) статтю 169, частину третю статті 307, частини першу, другу статті 309, частину першу статті 392, частину четверту статті 399 Кримінального процесуального кодексу України (далі – Кодекс).

Третя колегія суддів Другого сенату Конституційного Суду України Ухвалою від 21 лютого 2024 року № 37-3(П)/2024 відкрила конституційне провадження у справі за конституційною скаргою Гудиренка С.В. щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини третьої статті 307, частин першої, другої статті 309 Кодексу, а щодо конституційності статті 169, частини першої статті 392, частини четвертої статті 399 Кодексу відмовила у відкритті конституційного провадження.

За частиною третьою статті 307 Кодексу „ухвала слідчого судді за результатами розгляду скарги на рішення, дію чи бездіяльність слідчого, дізнавача чи прокурора не може бути оскаржена, окрім ухвали про відмову у задоволенні скарги на постанову про закриття кримінального провадження, скарги на відмову слідчого, прокурора в задоволенні клопотання про закриття кримінального провадження з підстав, визначених пунктом 9¹ частини першої статті 284 цього Кодексу, про скасування повідомлення про підозру та відмову у задоволенні скарги на повідомлення про підозру“.

Відповідно до частини першої статті 309 Кодексу:

„1. Під час досудового розслідування можуть бути оскаржені в апеляційному порядку ухвали слідчого судді про:

1) відмову у наданні дозволу на затримання;

- 2) застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою або відмову в його застосуванні;
- 3) продовження строку тримання під вартою або відмову в його продовженні;
- 4) застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту або відмову в його застосуванні;
- 5) продовження строку домашнього арешту або відмову в його продовженні;
- 5¹) застосування запобіжного заходу у вигляді застави або про відмову в застосуванні такого заходу;
- 6) поміщення особи в приймальник-розподільник для дітей або відмову в такому поміщенні;
- 7) продовження строку тримання особи в приймальнику-розподільнику для дітей або відмову в його продовженні;
- 8) направлення особи до медичного закладу для проведення психіатричної експертизи або відмову у такому направленні;
- 9) арешт майна або відмову у ньому;
- 9¹) застосування тимчасових обмежень діяльності юридичної особи та/або тимчасових обмежень в отриманні прав та/або переваг або відмову у застосуванні таких обмежень;
- 10) тимчасовий доступ до речей і документів, яким дозволено вилучення речей і документів, які посвідчують користування правом на здійснення підприємницької діяльності, або інших, за відсутності яких фізична особа – підприємець чи юридична особа позбавляються можливості здійснювати свою діяльність;
- 11) відсторонення від посади або відмову у ньому;
- 11¹) продовження відсторонення від посади;
- 12) відмову у здійсненні спеціального досудового розслідування;
- 13) закриття кримінального провадження на підставі частини дев'ятої статті 284 цього Кодексу“.

Відповідно до частини другої статті 309 Кодексу „під час досудового розслідування також можуть бути оскаржені в апеляційному порядку ухвали слідчого судді про відмову у задоволенні скарги на постанову про закриття кримінального провадження або на рішення слідчого, прокурора про відмову в задоволенні клопотання про закриття кримінального провадження на підставі пункту 9¹ частини першої статті 284 цього Кодексу, про скасування повідомлення про підозру чи відмову у задоволенні скарги на повідомлення про підозру, повернення скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, прокурора або відмову у відкритті провадження по ній“.

2. Зі змісту конституційної скарги та долучених до неї матеріалів убачається таке.

2.1. Печерське управління поліції Головного управління Національної поліції у місті Києві (далі – Управління) із 5 лютого 2013 року здійснює досудове розслідування у кримінальному провадженні за ознаками вчинення кримінальних правопорушень, визначених частиною п'ятою статті 191, частиною другою статті 366 Кримінального кодексу України.

Слідчий суддя Печерського районного суду міста Києва ухвалою від 14 квітня 2015 року надав дозвіл на проведення обшуку в приміщенні квартири, у якій проживав Гудиренко С.В.

За місцем проживання Гудиренка С.В. 13 травня 2015 року проведено обшук, у результаті якого виявлено та вилучено грошові кошти в сумі 50 000 доларів США, 2 400 євро, 20 000 гривень.

Слідчий Управління постановою від 13 червня 2015 року вказані грошові кошти визнав речовими доказами та долучив до матеріалів кримінальної справи.

Прокурор Київської міської прокуратури постановою від 13 вересня 2019 року зазначену постанову слідчого Управління від 13 червня 2015 року скасував.

Гудиренко С.В. 27 грудня 2022 року звернувся до Печерського районного суду міста Києва зі скаргою на бездіяльність слідчого Управління, у якій просив зобов'язати уповноважену особу Управління повернути грошові кошти, вилучені у нього під час проведення обшуку за місцем проживання.

Слідчий суддя Печерського районного суду міста Києва ухвалою від 8 лютого 2023 року скаргу Гудиренка С.В. залишив без задоволення, мотивуючи своє рішення тим, що Гудиренко С.В. не надав „належного підтвердження про наявність чи відсутність ухвали про накладення арешту на вказане майно“, „підтвердження, що вказане майно належить саме Гудиренку С.В.“; „в матеріалах скарги відсутня постанова про визнання речовими доказами майна, вилученого за місцем проживання Гудиренка С.В., а також копія протоколу обшуку, що позбавляє можливості слідчого суддю переконатися, що зазначене скаржником майно було вилучено за місцем проживання Гудиренка С.В.“.

Київський апеляційний суд ухвалою від 6 липня 2023 року відмовив у відкритті провадження за апеляційною скаргою Гудиренка С.В., посиляючись на те, що відповідно до частини третьої статті 307, статті 309 Кодексу ухвала слідчого судді Печерського районного суду міста Києва від 8 лютого 2023 року є такою, що не підлягає оскарженню в апеляційному порядку.

Верховний Суд ухвалою від 22 серпня 2023 року відмовив Гудиренку С.В. у відкритті касаційного провадження за його касаційною скаргою на вказані судові рішення, зазначивши, серед іншого, що „оскарження ухвали слідчого судді, постановленої за результатами розгляду скарги на бездіяльність слідчого, дізнавача або прокурора, зокрема, щодо неповернення тимчасово вилученого майна згідно з вимогами статті 169 КПК України під час досудового розслідування, положеннями КПК України не передбачено“, „суд апеляційної інстанції <...> дійшов обґрунтованого висновку про те, що ухвала слідчого судді Печерського районного суду м. Києва від 8 лютого 2023 року не підлягає оскарженню в апеляційному порядку“.

2.2. У конституційній скарзі Гудиренко С.В. твердить, що оспорювані приписи Кодексу є такими, що не відповідають вимогам статей 3, 8, 9, 19, 22, 41, частин першої, другої статті 55, статті 64, пункту 8 частини другої статті 129 Конституції України й порушують його право на судовий захист та право власності, зокрема в аспекті відсутності „гарантій на апеляційний та касаційний перегляд ухвал слідчого судді, постановлених за вирішенням <...> скарги, як власника майна, права та законні інтереси якого безпідставно обмежуються під час досудового розслідування, на бездіяльність слідчого/прокурора, яка полягає у не поверненні <...> тимчасово вилученого в ході проведення обшуку майна у кримінальному провадженні і які окремо від вироку не оскаржуються“.

На підтвердження своєї позиції Гудиренко С.В. посилається на приписи Конституції України, рішення Конституційного Суду України, Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, рішення Європейського суду з прав людини, Кодекс, судові рішення у справах інших осіб та його справі.

2.3. Президент України висловив позицію, згідно з якою:

– „законодавець з метою дотримання процесуальних строків, забезпечення своєчасного завершення досудового розслідування у кримінальному провадженні може встановити обмеження на оскарження в апеляційному порядку рішення, що його ухвалює суд у процесі розгляду справи, але не вирішує її по суті, якщо це не порушує сутності конституційного права на судовий захист“;

– «КПК України, визначаючи учасників кримінального провадження (пункт 25 частини першої статті 3, глава 3 „Сторони та інші учасники кримінального провадження“ розділу I „Загальні положення“) та передбачаючи процесуальні гарантії захисту їх прав, окремо не врегульовує статусу особи, майно якої тимчасово вилучено.

При цьому КПК України у статті 64² встановлює процесуальний статус третьої особи, щодо майна якої вирішується питання про арешт, пов’язуючи його виникнення з моментом звернення прокурора до суду із клопотанням про арешт

майна (частина друга), і передбачає, що така особа „має права та обов’язки, передбачені цим Кодексом для підозрюваного, обвинуваченого, в частині, що стосуються арешту майна“ (частина третя). КПК України також надає особі право оскаржити під час досудового розслідування в апеляційному порядку ухвалу слідчого судді про арешт майна або відмову у ньому (пункт 9 частини першої статті 309)».

2.4. Голова Верховної Ради України зазначив, що „з 2012 року кримінальним процесуальним законом запроваджено новий інститут оскарження рішень, дій чи бездіяльності слідчого, прокурора під час досудового розслідування. Зокрема, запроваджено здійснення судового контролю слідчим суддею на стадії досудового розслідування для виконання процесуальних завдань кримінального провадження та захисту прав, свобод і інтересів людини. Перевірка законності та обґрунтованості рішень, прийнятих слідчим суддею на стадії досудового розслідування, можливість їх оскарження в апеляційному порядку передбачені главою 26 КПК України. Право на оскарження є запорукою забезпечення захисту прав і законних інтересів учасників кримінального провадження.

<...> легітимна мета правового інституту слідчого судді як засобу процесуального контролю на стадії досудового розслідування та ухвалені ним рішення за своєю юридичною природою відрізняються від інших процесуальних рішень суду. Встановлення процесуальних фільтрів на такі рішення обумовлено вимогами процесуального закону та відповідає нормам КПК України, пункту 8 частини другої статті 129 Конституції України та в розумінні Консультативної ради європейських суддів є прийнятним“.

3. Розв’язуючи порушені в конституційній скарзі питання, Конституційний Суд України виходить із такого.

3.1. За Конституцією України права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави (перше речення частини другої статті 3); в Україні визнається і діє принцип верховенства права (частина перша статті 8); усі суб'єкти права власності рівні перед законом (друге речення частини четвертої статті 13).

Згідно зі статтею 41 Основного Закону України кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності (частина перша); ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності; право приватної власності є непорушним (частина четверта); використання власності не може завдавати шкоди правам, свободам та гідності громадян, інтересам суспільства, погіршувати екологічну ситуацію і природні якості землі (частина сьома).

Відповідно до статті 55 Конституції України права і свободи людини і громадянина захищаються судом (частина перша); кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб (частина друга).

Однією з основних засад судочинства є забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках – на касаційне оскарження судового рішення (пункт 8 частини другої статті 129 Основного Закону України).

3.2. Конституційний Суд України в Рішенні від 17 червня 2020 року № 4-р(II)/2020 виснував: „Хоча обсяг розсуду законодавця при встановленні системи судоустрою, процедури оскарження, підстав для скасування або зміни судових рішень судами вищих інстанцій, повноважень судів вищих інстанцій є широким, законодавець повинен, здійснюючи відповідне регулювання, виходити з конституційних принципів і цінностей та відповідних міжнародних зобов'язань України, зокрема щодо ефективного судового захисту прав і свобод людини і громадянина“ (друге речення абзацу п'ятого підпункту 3.2 пункту 3 мотивувальної частини).

Розглядаючи питання, пов'язані із перевіркою конституційності приписів права, на підставі яких здійснюється втручання в майнові права особи, Конституційний Суд України наголошував, що „відповідно до Конституції України та загальновизнаних принципів і норм міжнародного права визнання, дотримання і захист права власності є обов'язком держави“ (абзац перший пункту 4 мотивувальної частини Рішення від 16 жовтня 2008 року № 24-рп/2008); „конституційний імператив щодо непорушності права приватної власності скеровано насамперед на убезпечення власника від протиправного втручання в здійснення ним своїх прав щодо володіння, користування та розпорядження належним йому майном вільно та на власний розсуд“ [друге речення абзацу одинадцятого пункту 4 мотивувальної частини Рішення від 22 червня 2022 року № 6-р(II)/2022].

3.3. Приписи Конституції України та юридичні позиції Конституційного Суду України стосовно конституційних гарантій права на судовий захист та права власності посутньо узгіднені з приписами актів міжнародного права.

За статтею 8 Усесвітньої декларації людських прав 1948 року „кожна людина має право на ефективне поновлення у правах компетентними національними судами в разі порушення її основоположних прав, наданих їй конституцією або законом“.

Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 року покладає обов'язок на державу, що бере участь у цьому пакті, забезпечити будь-якій особі, права і свободи якої порушено, ефективний засіб юридичного захисту, навіть коли це порушення вчинене особами, що діяли як особи офіційні, а також розвивати можливості судового захисту (підпункти „а“, „б“ пункту 3 статті 2).

3.4. Згідно з пунктом 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (далі – Конвенція) кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, що його установлено законом, який розв'яже

спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального звинувачення (перше речення).

Європейський суд з прав людини наголошував, що пункт 1 статті 6 Конвенції містить гарантії справедливого судочинства, одним із аспектів яких є доступ до суду, що «рівень доступу, наданий національним законодавством, має бути достатнім для забезпечення особи „правом на суд“ з огляду на принцип правовладдя в демократичному суспільстві. Для того, щоб право на доступ до суду було дієвим, особа повинна мати чітку практичну можливість оскаржити чин, що становить втручання в її права» [рішення у справі *Bellet v. France* від 4 грудня 1995 року (заява № 23805/94), § 36].

3.5. Відповідно до статті 13 Конвенції кожен, чиї права та свободи, визнані в Конвенції, порушено, має право на ефективний засіб правового захисту в національному органі, навіть якщо таке порушення вчинене особами, які здійснювали свої офіційні повноваження.

Європейський суд з прав людини зазначав, що «відповідно до його прецедентної практики стаття 13 Конвенції <...> прагне забезпечити, щоб будь-хто, хто подає обґрунтовану скаргу на порушення права, гарантованого Конвенцією, мав ефективний засіб юридичного захисту в національному правопорядку. Цей припис гарантує наявність на національному рівні засобу юридичного захисту для забезпечення захисту сутності прав і свобод, гарантованих Конвенцією, у будь-якій формі, у якій вони можуть бути забезпечені. Отже, дія статті 13 Конвенції полягає у вимозі забезпечення національного засобу юридичного захисту для розгляду суті „спірної скарги“ відповідно до Конвенції та надання належного відшкодування» [рішення у справі *Treyd 2008, TOV v. Ukraine / TOB Трейд 2008 проти України* від 15 квітня 2021 року (заява № 55765/12), § 25].

3.6. Приписами статті 1 Першого протоколу до Конвенції стосовно захисту права власності визначено, що кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном; ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права (абзац перший); проте попередні положення жодним чином не обмежують права держави вводити в дію такі закони, які вона вважає за потрібне, щоб здійснювати контроль за користуванням майном відповідно до загальних інтересів або для забезпечення сплати податків чи інших зборів або штрафів (абзац другий).

Застосовуючи приписи статті 1 Першого протоколу до Конвенції, Європейський суд з прав людини у своїх рішеннях послідовно наголошував на тому, що „будь-яке втручання у мирне володіння майном має відбуватися з дотриманням справедливого балансу між вимогами загальних інтересів суспільства та вимогами захисту фундаментальних прав особи. Потрібного балансу не буде досягнуто, якщо на відповідну особу буде покладено індивідуальний і надмірний тягар <...>. Має існувати розумне співвідношення домірності між засобами, що їх було застосовано, та метою, якої прагнуть досягти“ [рішення у справі *East/West Alliance Limited v. Ukraine / East/West Alliance Limited проти України* від 23 січня 2014 року (заява № 19336/04), § 168].

3.7. У цьому конституційному провадженні Конституційний Суд України зважає на релевантну практику інших конституційних судів країн Європи.

У пункті 52 рішення Конституційного Суду Чеської Республіки від 2 грудня 2013 року № I. ÚS 2485/13 зазначено: „Під час перевірки рішень про застосування тимчасових заходів забезпечення майна, унаслідок якого унеможлиблюється або істотно обмежується право відповідного суб'єкта розпоряджатися своїм майном, Конституційний Суд у своїй усталеній практиці визначив конституційні вимоги, яким мають відповідати такі рішення.

Зокрема, такі рішення повинні мати законну підставу (частина друга статті 2 Хартії основоположних прав і свобод [*Listiny základních práv a svobod*] 1992 року); бути ухваленими компетентним органом (частина друга статті 2 та частина перша статті 38 цієї хартії); не бути проявом свавілля (частина перша статті 1 Конституції Чеської Республіки та частини друга і третя статті 2 цієї хартії).

Це означає, що висновки про наявність умов, визначених відповідними приписами Кримінального процесуального кодексу, не можуть перебувати в очевидній невідповідності до встановлених фактичних обставин, із якими органи, що здійснюють кримінальне провадження, обізнані на момент ухвалення рішення <...>.

Якщо зазначені вимоги дотримано, а втручання держави забезпечує належний (справедливий) баланс між вимогами загального інтересу суспільства, для досягнення яких здійснюється таке втручання, та потребою захисту основоположних прав особи, Конституційний Суд не вважає застосування заходів щодо забезпечення майном обвинуваченого неконституційним втручанням у його право власності“.

Згідно з ухвалою Федерального Конституційного Суду Німеччини від 17 квітня 2015 року № 2 BvR 1986/14 „гарантоване статтею 14 Основного Закону право власності вимагає збалансування інтересу держави у застосуванні забезпечувальних заходів щодо майна та права власності особи, щодо якої застосовано відповідний захід. Чим більш істотним є втручання держави у сферу майнової свободи особи вже на стадії застосування забезпечувальних заходів, тим суворішими повинні бути вимоги до обґрунтування конституційної допустимості такого втручання“ (пункт 1).

4. У цьому конституційному провадженні Конституційний Суд України має встановити, чи відповідає конституційним гарантіям захисту права на судовий захист та права власності особи законодавче регулювання частини третьої статті 307, частин першої, другої статті 309 Кодексу, що не визначають права на

апеляційне оскарження під час досудового розслідування ухвали слідчого судді про відмову в задоволенні скарги на бездіяльність слідчого чи прокурора, яка полягає у не поверненні відповідно до статті 169 Кодексу тимчасово вилученого майна.

4.1. Аналізуючи приписи частини третьої статті 307, частин першої, другої статті 309 Кодексу, Конституційний Суд України керується цінностями, принципами та приписами Основного Закону України та юридичними позиціями, що є значущими для цього конституційного провадження.

Конституція України закріпила принцип відповідальності держави перед людиною за свою діяльність, який проявляється передусім у конституційному визначенні обов'язків держави (статті 3, 16, 22) (перше речення абзацу четвертого пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 30 травня 2001 року № 7-рп/2001).

Забезпечення прав і свобод, крім усього іншого, потребує, зокрема, законодавчого закріплення механізмів (процедур), які створюють реальні можливості для здійснення кожним громадянином прав і свобод (друге речення абзацу четвертого підпункту 3.2 пункту 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 24 грудня 2004 року № 22-рп/2004).

У Рішенні від 30 червня 2022 року № 1-р/2022 Конституційний Суд України наголосив на тому, що для забезпечення ефективності та дієвості наданих Основним Законом України гарантій та унеможливлення порушення конституційних прав усіх учасників кримінально-процесуальних відносин держава, керована правом та принципом додержання людських прав, зобов'язана відповідним чином організувати систему кримінальної юстиції (абзац другий підпункту 4.8 пункту 4 мотивувальної частини).

4.2. За статтею 41 Основного Закону України ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності; право приватної власності є непорушним (частина четверта).

Держава, виконуючи свій головний обов'язок – утвердження і забезпечення прав і свобод людини – та підтримуючи дієвість принципу верховенства права (правовладдя), повинна не лише утриматись від застосування надмірних засобів втручання у право власності та інше добросовісне володіння, але й ужити належних заходів для забезпечення можливості вільно та на власний розсуд здійснювати їх кожному, хто перебуває під її юрисдикцією, з урахуванням меж здійснення таких прав, що їх встановлено законом, приписи якого відповідають принципу юридичної визначеності, спрямовані на досягнення правомірної мети та є домірними [абзац другий підпункту 4.9 пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 16 листопада 2022 року № 9-р(П)/2022].

4.3. Згідно з пунктом 8 частини другої статті 129 Конституції України однією з основних засад судочинства є забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках – на касаційне оскарження судового рішення.

Дослідивши питання зміни обсягу права на судовий захист після набрання чинності Законом України „Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)” від 2 червня 2016 року № 1401–VIII (далі – Закон № 1401), Конституційний Суд України констатував таке: „За чинним конституційним правопорядком апеляційний перегляд має здійснюватися щодо кожної справи, яку оскаржено в апеляційному порядку“ [друге речення абзацу четвертого підпункту 2.2 пункту 2 мотивувальної частини Рішення від 21 липня 2021 року № 5-р(П)/2021].

У Рішенні від 17 березня 2020 року № 5-р/2020 Конституційний Суд України зауважив, що право на апеляційний перегляд справи, закріплене в пункті 8 частини другої статті 129 Конституції України, „є гарантованим правом на перегляд у суді апеляційної інстанції справи, розглянутої судом першої інстанції по суті. Водночас зазначений конституційний припис не позбавляє законодавця повноваження передбачити можливість апеляційного оскарження

будь-якого рішення, що його ухвалює суд під час розгляду справи, але не вирішує її по суті, або встановити обмеження чи заборону на оскарження в апеляційному порядку окремих процесуальних судових рішень, якими справа не вирішується по суті“; „встановлені обмеження або заборона на оскарження в апеляційному порядку окремих процесуальних судових рішень, якими справа не вирішується по суті, не можуть бути свавільними, а мають застосовуватися з легітимною метою, бути домірними (пропорційними) та обґрунтованими, не повинні порушувати сутність конституційного права особи на судовий захист“ (абзаци восьмий, десятий підпункту 2.2 пункту 2 мотивувальної частини).

Розвиваючи вказану юридичну позицію, Конституційний Суд України у Рішенні від 15 липня 2026 року № 6-р(II)/2026 зауважив, що „в пункті 8 частини другої статті 129 Конституції України особі гарантовано безумовне право на апеляційний перегляд її справи по суті, але не встановлено таких самих за змістом і обсягом гарантій апеляційного оскарження тих процесуальних судових рішень, якими вирішуються окремі питання кримінального провадження.

Водночас наведене не означає, що питання апеляційного оскарження зазначених судових рішень перебуває за межами дії конституційних гарантій <...>.

Верховна Рада України не може довільно визначати, які ухвали слідчого судді підлягають апеляційному оскарженню, а які не підлягають. Законодавець має обов'язок унормовувати це питання в такий спосіб, щоб, з одного боку, ефективно досягати цілей правосуддя, унеможливаючи, зокрема, необґрунтоване зволікання в розгляді судових справ, а з іншого – не позбавляти особу конституційного права на судовий захист і не порушувати інших її людських прав“ (абзаци перший, другий, четвертий підпункту 2.2 пункту 2 мотивувальної частини).

Отже, після набрання чинності змінами до статті 129 Конституції України, внесеними Законом № 1401, право на судовий захист, зокрема в аспекті доступу до суду апеляційної інстанції для апеляційного оскарження тих процесуальних

судових рішень, якими вирішуються окремі питання кримінального провадження, не є абсолютним.

Держава має простір обдумування щодо встановлення законом кримінальних процесуальних відносин із реалізації права на оскарження в апеляційному порядку процесуальних судових рішень, якими вирішуються окремі питання кримінального провадження. Унормовуючи ці відносини, Верховна Рада України має дотримуватись цінностей, принципів та приписів Конституції України.

4.4. Приписами частини третьої статті 307, частин першої, другої статті 309 Кодексу, які є предметом конституційного контролю в цій справі, визначено перелік ухвал слідчого судді, які можуть бути оскаржені в апеляційному порядку під час досудового розслідування, заборону на оскарження в апеляційному порядку під час досудового розслідування інших ухвал слідчого судді та винятки з цієї заборони у спосіб вказівки на види ухвал слідчого судді, що можуть бути оскаржені в апеляційному порядку під час досудового розслідування.

Частина третя статті 307, частини перша, друга статті 309 Кодексу не містять вказівки на ухвалу слідчого судді про відмову в задоволенні скарги на бездіяльність слідчого чи прокурора, яка полягає у не поверненні відповідно до статті 169 Кодексу тимчасово вилученого майна, як таку, що може бути оскаржена в апеляційному порядку під час досудового розслідування.

Отже, у разі незгоди з такою ухвалою слідчого судді особа не може її оскаржити в апеляційному порядку під час досудового розслідування, проте згідно з приписами Кодексу має право подати заперечення проти такої ухвали після завершення досудового розслідування під час підготовчого засідання в суді.

Ураховуючи наведене, Конституційний Суд України вважає, що приписи частини третьої статті 307, частин першої, другої статті 309 Кодексу чітко та зрозуміло встановлюють відповідні процесуальні відносини.

4.5. Аналізуючи приписи частини третьої статті 307, частин першої, другої статті 309 Кодексу в аспекті встановлення правомірної мети обмеження права на оскарження в апеляційному порядку під час досудового розслідування ухвали слідчого судді про відмову в задоволенні скарги на бездіяльність слідчого чи прокурора, яка полягає у не поверненні відповідно до статті 169 Кодексу тимчасово вилученого майна, Конституційний Суд України виходить із того, що держава має забезпечити правову охорону всім, хто перебуває під її юрисдикцією, зокрема у спосіб ефективного застосування визначених законом кримінально-юридичних засобів та заходів для невідворотності притягнення до юридичної відповідальності тих осіб, які вчинили кримінальне правопорушення.

На виконання вимог Конституції України держава, унормовуючи законом кримінальні процесуальні відносини, має не лише забезпечити дієвість кримінально-процесуального механізму притягнення винуватої особи до юридичної відповідальності, а й надати ефективні гарантії дотримання прав учасників кримінального провадження та інших осіб протягом усього часу здійснення такого провадження.

4.6. Згідно з Кодексом завданнями кримінального провадження, зокрема, є охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура (стаття 2).

Відповідно до частини першої статті 7 Кодексу зміст та форма кримінального провадження повинні відповідати загальним засадам кримінального провадження, до яких, зокрема, відносяться: верховенство права (пункт 1); недоторканність права власності (пункт 9); доступ до правосуддя та

обов'язковість судових рішень (пункт 14); забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності (пункт 17).

На розвиток загальних засад кримінального провадження, зокрема щодо забезпечення недоторканності права власності, нормами статті 16 Кодексу визначено, що позбавлення або обмеження права власності під час кримінального провадження здійснюється лише на підставі вмотивованого судового рішення, ухваленого в порядку, передбаченому Кодексом (частина перша); на підставах та в порядку, визначених Кодексом, допускається тимчасове вилучення майна без судового рішення (частина друга).

4.7. Відповідно до частини другої статті 214 Кодексу досудове розслідування розпочинається з моменту внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань (перше речення).

Згідно з частиною першою статті 219 Кодексу строк досудового розслідування обчислюється з моменту повідомлення особі про підозру до дня звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності, клопотанням про закриття кримінального провадження або до дня ухвалення рішення про закриття кримінального провадження.

Отже, відповідно до зазначених норм Кодексу початок обчислення строку досудового розслідування пов'язаний із процесуальною дією органу досудового розслідування – повідомленням особі про підозру, – до настання якої (із моменту внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань) може минути невизначена кількість часу.

4.8. Главою 10 розділу II Кодексу врегульовано питання заходів забезпечення кримінального провадження і підстав їх застосування.

Згідно зі статтею 131 Кодексу заходи забезпечення кримінального провадження застосовуються для досягнення дієвості цього провадження

(частина перша); одним із заходів забезпечення кримінального провадження, зокрема, є тимчасове вилучення майна (пункт 6 частини другої).

Відповідно до статті 167 Кодексу тимчасовим вилученням майна є фактичне позбавлення підозрюваного або осіб, у володінні яких перебуває зазначене у частині другій цієї статті Кодексу майно, можливості володіти, користуватися та розпоряджатися певним майном до вирішення питання про арешт майна або його повернення, або його спеціальну конфіскацію в порядку, установленому законом (частина перша).

За частиною другою статті 167 Кодексу тимчасово вилученим може бути майно у вигляді речей, документів, грошей тощо, щодо яких є достатні підстави вважати, що вони:

- підшукані, виготовлені, пристосовані чи використані як засоби чи знаряддя вчинення кримінального правопорушення та (або) зберегли на собі його сліди (пункт 1);

- призначалися (використовувалися) для схилення особи до вчинення кримінального правопорушення, фінансування та/або матеріального забезпечення кримінального правопорушення або винагороди за його вчинення (пункт 2);

- є предметом кримінального правопорушення, зокрема пов'язаного з їх незаконним обігом (пункт 3);

- одержані внаслідок вчинення кримінального правопорушення та/або є доходами від них, а також майно, в яке їх було повністю або частково перетворено (пункт 4).

Порядок тимчасового вилучення майна, зокрема під час обшуку, визначено статтею 168 Кодексу.

Отже, кримінально-процесуальний інститут тимчасового вилучення майна, визначений приписами Кодексу, спрямований на забезпечення дієвості кримінального провадження у спосіб правомірного втручання у право власності або право добросовісного володіння особи, у якої воно вилучене, з урахуванням завдань кримінального провадження, визначених Кодексом.

4.9. Конституційний Суд України послідовно обстоює свою юридичну позицію стосовно того, що „сутнісний зміст права на судовий захист, що його встановлено частиною першою статті 55 Конституції України, слід визначати як у зв'язку з основними засадами судочинства, визначеними приписами частини другої статті 129 Конституції України, так і з урахуванням змісту права на справедливий суд, визначеного у статті 6 Конвенції та витлумаченого Європейським судом із прав людини“ [абзац восьмий підпункту 2.1 пункту 2 мотивувальної частини Рішення від 21 липня 2021 року № 5-р(II)/2021]; „приписи статті 8, частини першої статті 55 Конституції України зобов'язують державу гарантувати на законодавчому рівні кожному можливість реалізації його права на судовий захист. Законодавець має встановити такий обсяг права осіб на судовий захист, який забезпечував би його дієву реалізацію, а відмова судів у реалізації такої можливості може призвести до порушення гарантованого Конституцією України права на судовий захист“ [перше речення абзацу шостого пункту 2 мотивувальної частини Рішення від 6 квітня 2022 року № 2-р(II)/2022].

4.10. Згідно з Кодексом судовий контроль за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні під час досудового розслідування покладено на слідчого суддю (пункт 18 частини першої статті 3).

Слідчий суддя наділений повноваженнями, зокрема, щодо здійснення судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб під час розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача або прокурора, вичерпний перелік яких визначено у частині першій статті 303 Кодексу, за результатами розгляду яких має право постановити ухвалу про: скасування рішення слідчого, дізнавача чи прокурора; скасування повідомлення про підозру; зобов'язання припинити дію; зобов'язання вчинити певну дію; відмову у задоволенні скарги (частина друга статті 307 Кодексу).

Зважаючи на надані слідчому судді повноваження щодо здійснення судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування,

Конституційний Суд України зазначає, що розгляд слідчим суддею скарг на бездіяльність слідчого чи прокурора, яка полягає у не поверненні відповідно до вимог Кодексу тимчасово вилученого під час обшуку майна, має на меті захистити права особи, у якої майно вилучено під час обшуку та не повернуто.

За результатами розгляду таких скарг слідчий суддя має право постановити ухвалу про зобов'язання слідчого чи прокурора повернути тимчасово вилучене під час обшуку майно або про відмову у задоволенні скарги (пункти 3, 4 частини другої статті 307 Кодексу).

4.11. У пункті 8 частини другої статті 129 Конституції України встановлено гарантії апеляційного перегляду справи, проте не вказано права на апеляційний перегляд окремих процесуальних судових рішень, зокрема ухвал слідчого судді, якими справа не вирішується по суті.

Досліджуючи питання здійснення судового контролю за бездіяльністю уповноважених державних органів під час досудового розслідування та надання права на апеляційне оскарження ухвали слідчого судді, Конституційний Суд України в Рішенні від 17 червня 2020 року № 4-р(П)/2020 зазначив, що „встановлений законодавцем обсяг судового захисту стосовно оцінки бездіяльності уповноважених державних органів має забезпечити ефективність судового контролю, який має бути забезпечений під час розгляду відповідних питань хоча б у двох судових інстанціях: законодавець має запровадити такий обсяг судового контролю за бездіяльністю слідчого чи прокурора, що дозволяв би здійснити ефективний судовий контроль щодо відповідних питань та надати особі реальний доступ до судового захисту“ (абзац третій пункту 5 мотивувальної частини).

4.12. Перевіряючи на відповідність Конституції України приписи частини третьої статті 307, частин першої, другої статті 309 Кодексу, які є предметом конституційного контролю в цій справі, в аспекті невизначення в них права на оскарження ухвали слідчого судді про відмову в задоволенні скарги на

бездіяльність слідчого чи прокурора, яка полягає у не поверненні відповідно до статті 169 Кодексу особі тимчасово вилученого у неї майна, Конституційний Суд України зважає насамперед на те, що „державна, виконуючи свій головний обов’язок – утвердження і забезпечення прав і свобод людини (частина друга статті 3 Конституції України) – повинна не тільки утримуватися від порушень чи непропорційних обмежень прав і свобод людини, але й вживати належних заходів для забезпечення можливості їх повної реалізації кожним, хто перебуває під її юрисдикцією. З цією метою законодавець та інші органи публічної влади мають забезпечувати ефективне правове регулювання, яке відповідає конституційним нормам і принципам, та створювати механізми, необхідні для задоволення потреб та інтересів людини“ (перше, друге речення абзацу першого пункту 3 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 1 червня 2016 року № 2-рп/2016).

4.13. За статтею 64² Кодексу права та обов’язки третьої особи, щодо майна якої вирішується питання про арешт, виникають із моменту звернення прокурора до суду із клопотанням про арешт майна (частина друга); третя особа, щодо майна якої вирішується питання про арешт, має права та обов’язки, передбачені Кодексом для підозрюваного, обвинуваченого, у частині, що стосуються арешту майна; третя особа, щодо майна якої вирішується питання про арешт, повідомляється про ухвалені процесуальні рішення в кримінальному провадженні, що стосуються арешту майна, та отримує їх копії у випадках та в порядку, установлених Кодексом (частина третя).

Тимчасово вилучене майно повертається особі, у якої воно вилучено: за постановою прокурора, якщо він визнає таке вилучення майна безпідставним; за ухвалою слідчого судді чи суду, у разі відмови у задоволенні клопотання прокурора про арешт цього майна; у випадках, передбачених частиною п’ятою статті 171, частиною шостою статті 173 Кодексу; у разі скасування арешту; за вироком суду в кримінальному провадженні щодо кримінального проступку (частина перша статті 169 Кодексу).

Як впливає з аналізу матеріалів конституційного провадження, на вилучені у Гудиренка С.В. кошти не накладено арешту ухвалою слідчого судді, тому він був позбавлений можливості оскаржити в апеляційному порядку ухвалу слідчого судді про арешт майна.

4.14. У Рішенні від 15 липня 2026 року № 6-р(П)/2026 Конституційний Суд України виснував: „Кримінальний процесуальний закон передбачає комплекс взаємопов’язаних засобів юридичного захисту, у межах якого апеляційне оскарження ухвали слідчого судді є одним зі способів судового контролю, але не єдиним. Альтернативні процесуальні механізми юридичного захисту в кримінальному провадженні мають те саме завдання із забезпечення контролю за законністю дій слідчого, дізнавача, прокурора або слідчого судді та покликані надати особі реальну можливість домогтися поновлення своїх прав і усунення негативних наслідків їх можливого порушення“ (абзац другий підпункту 2.7 пункту 2 мотивувальної частини).

Ураховуючи цю юридичну позицію, Конституційний Суд України констатує, що згідно з приписами пункту 1 частини першої статті 303 Кодексу особа, у якої тимчасово вилучено майно, щодо якого відсутня ухвала слідчого судді про арешт майна, має право подати слідчому судді скаргу на рішення, дії чи бездіяльність слідчого чи прокурора, яка полягає у не поверненні відповідно до статті 169 Кодексу тимчасово вилученого майна, та, у разі постановлення слідчим суддею ухвали про відмову в задоволенні такої скарги, має право подати заперечення проти цієї ухвали слідчого судді під час підготовчого провадження в суді.

Можливість реалізації особою права на подання заперечення проти ухвали слідчого судді про відмову в задоволенні скарги на бездіяльність слідчого чи прокурора, яка полягає у не поверненні відповідно до статті 169 Кодексу тимчасово вилученого майна, залежить від факту завершення досудового розслідування й не залежить від рішень та дій цієї особи, оскільки згідно з приписами Кодексу особа, у якої тимчасово вилучено майно, зможе подати

заперечення проти ухвали слідчого судді лише після завершення досудового розслідування.

4.15. Конституційний Суд України виходить із того, що „заперечення проти ухвали слідчого судді, яка не підлягає апеляційному оскарженню, є обов’язковими для розгляду і врахування судом. Праву особи на подання заперечень проти ухвали слідчого судді кореспондує обов’язок суду належним чином розглянути такі заперечення, перевірити наведені в них доводи, надати їм належну юридичну оцінку та за потреби вжити необхідних заходів для відновлення порушеного права“ [абзац десятий підпункту 2.8 пункту 2 мотивувальної частини Рішення від 15 липня 2026 року № 6-р(П)/2026].

Однак застосування заперечень проти ухвали слідчого судді як засобу юридичного захисту в кримінальному провадженні у разі, коли жодній особі під час досудового розслідування не повідомлено про підозру, до моменту завершення такого розслідування є неможливим.

Протягом усього часу досудового розслідування особа, у якої тимчасово вилучено майно на підставі приписів Кодексу, має право на подання скарги на дії слідчого чи прокурора, але позбавлена можливості реалізувати встановлене частиною третьою статті 309 Кодексу право на подання під час підготовчого провадження в суді заперечень проти ухвали слідчого судді про відмову в задоволенні скарги на бездіяльність слідчого чи прокурора, яка полягає у не поверненні відповідно до статті 169 Кодексу тимчасово вилученого майна.

Увесь цей час особа, у якої тимчасово вилучено майно на підставі приписів Кодексу, також позбавлена правомочностей володіти, користуватися та розпоряджатися ним, гарантованих статтею 41 Конституції України.

Конституційний Суд України констатує, що досудове розслідування, під час якого у суб’єкта права на конституційну скаргу було вилучено грошові кошти, триває понад десять років; протягом цього часу особа позбавлена права на подання під час підготовчого провадження в суді заперечень проти ухвали

слідчого судді про відмову в задоволенні скарги на бездіяльність слідчого чи прокурора, яка полягає у не поверненні відповідно до статті 169 Кодексу тимчасово вилученого майна.

Ураховуючи наведене, Конституційний Суд України вважає, що встановлені пунктом 1 частини першої статті 303, частиною третьою статті 309 Кодексу складники механізму судового контролю за правомірністю втручання в права особи під час досудового розслідування, у якому жодній особі не повідомлено про підозру, не забезпечують дієвого та ефективного захисту конституційних прав, гарантованих Конституцією України.

Конституційний Суд України дійшов висновку про відсутність правомірної мети законодавчого внормування, установленого приписами частини третьої статті 307, частин першої, другої статті 309 Кодексу, якими не визначено права на оскарження в апеляційному порядку під час досудового розслідування, у якому жодній особі не повідомлено про підозру, ухвали слідчого судді про відмову в задоволенні скарги на бездіяльність слідчого чи прокурора, яка полягає у не поверненні відповідно до статті 169 Кодексу тимчасово вилученого майна.

5. Конституційний Суд України, послідовно застосовуючи концепцію законодавчого упущення (*legislative omission*), зазначав, що „законодавче упущення відрізняється від звичайної законодавчої прогалини (лакуни) і є незабезпеченням державою потрібного унормування певного сегмента суспільних відносин, що порушує конституційні норми, принципи, гарантії, права і свободи людини“ [абзац перший підпункту 4.4 пункту 4 мотивувальної частини Рішення від 20 грудня 2023 року № 11-р(П)/2023].

Приписами частини третьої статті 307, частин першої, другої статті 309 Кодексу, які є предметом конституційного контролю в цій справі, визначено заборону на оскарження в апеляційному порядку під час досудового розслідування інших ухвал слідчого судді та винятки з цієї заборони у спосіб

вказівки на види ухвал слідчого судді, що можуть бути оскаржені в апеляційному порядку, серед яких не визначено ухвали слідчого судді про відмову в задоволенні скарги на бездіяльність слідчого чи прокурора, яка полягає у неповерненні відповідно до статті 169 Кодексу тимчасово вилученого майна.

Таке регулювання не може бути кваліфіковане як законодавча прогалина (лакуна) із тих міркувань, що врегулювання законом порядку здійснення кримінального судочинства є повноваженням Верховної Ради України.

Водночас Конституційний Суд України має повноваження здійснювати конституційний контроль не лише у спосіб визнання норм актів права такими, що суперечать Конституції України, а й у спосіб виявлення конституційних порушень у формі відсутності в законі чи іншому акті права приписів, що мають бути ухвалені для реалізації цінностей, принципів та приписів Основного Закону України.

На підставі наведеного Конституційний Суд України констатує, що частина третя статті 307, частини перша, друга статті 309 Кодексу в аспекті невизначення в них права на оскарження в апеляційному порядку під час досудового розслідування, в якому жодній особі не повідомлено про підозру, ухвали слідчого судді про відмову в задоволенні скарги на бездіяльність слідчого чи прокурора, яка полягає у неповерненні особі відповідно до статті 169 Кодексу тимчасово вилученого у неї майна, є законодавчим упущенням.

З огляду на зазначене Конституційний Суд України дійшов висновку про те, що частина третя статті 307, частини перша, друга статті 309 Кодексу суперечать приписам частини другої статті 3, частини першої статті 8, частин першої, третьої статті 41, частин першої, другої статті 55, пункту 8 частини другої статті 129 Конституції України.

Ураховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 151¹, 151², 152, 153 Конституції України, на підставі статей 7, 32, 36, 65, 67, 74, 84, 88, 89, 91, 92, 94 Закону України „Про Конституційний Суд України“

Конституційний Суд України**у х в а л и в:**

1. Визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), частину третю статті 307, частини першу, другу статті 309 Кримінального процесуального кодексу України в тім, що вони не визначають права на апеляційне оскарження під час досудового розслідування ухвали слідчого судді про відмову в задоволенні скарги на бездіяльність слідчого чи прокурора, яка полягає у не поверненні відповідно до статті 169 цього кодексу тимчасово вилученого майна.

2. Частина третя статті 307, частини перша, друга статті 309 Кримінального процесуального кодексу України, визнані неконституційними в зазначеному аспекті, утрачають чинність із дня ухвалення Конституційним Судом України цього Рішення.

3. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим, остаточним та таким, що не може бути оскаржено.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у „Віснику Конституційного Суду України“.

**ДРУГИЙ СЕНАТ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**